

Wordt Nederland ook ostalgisch?

Heimwee naar de tijd en sfeer van Oost-Duitsland

Tekst: Pieter-Bas van Wiechen
Foto's: Philip Brink

Vanaf dertien november draait de Duitse film *Goodbye Lenin* in de Nederlandse bioscopen. Deze film vormt het voorlopige hoogtepunt van de in Duitsland heersende *ostalgie*, een merkwaardig positieve cultus rondom het voormalige Oost-Duitsland. Zal Nederland binnenkort ook vervallen in een verlangen naar het ijzeren gordijn? In ieder geval hebben we al een aantal jaren een ostalgisch centrum: een heus DDR-museum.

Grauwe flats, lange rijen in de winkel, de buurman een geheim Stasi-agent, stinkende Trabant in de straten, de Berlijnse muur en het IJzeren Gordijn. Dat zijn de beelden die de meeste mensen krijgen als ze aan de Deutsche Demokratische Republik (DDR) denken. Maar de DDR was ook een land dat in veel opzichten veel overzichtelijker was dan zijn West-Duitse broer. Werkeloosheid bestond niet en het was volstrekt duidelijk waar je recht op had en waar je bang voor moest zijn. Zo kon het wel dertien jaar duren voor de door jouw bestelde Trabant werd afgeleverd en bepaalde de staat hoe je carrière verliep. Ook sparen voor een vakantie hoefde niet. Eens in de zoveel tijd had je daar, samen met je collectief, recht op. Dan vertrok je met de mensen van je fabriek en woonblok, naar de kust van een van de communistische broederstaten. De mensen in de DDR waren socialer, want ze waren minder met zichzelf bezig omdat dat toch geen zin had.

Ook produceerde de DDR, geheel volgens het ideaal van een zelfvoorzienende, communistische staat, zoveel mogelijk producten zelf. Dat de vormgeving van deze spullen niet altijd met de tijd meeging, moest dan maar op de koop toegenomen worden. Ze waren vaak bruin en oranje, met verpakkingen met fletse foto's. Maar al die spullen pasten gezien hun stijl wel

bij elkaar en hadden iets waarvan je kon zeggen: 'typisch DDR'.

Dit wat nostalgische terugblikken naar de minder erge dingen van de DDR wordt in Duitsland ostalgie genoemd en is in Duitsland de laatste jaren een ware hype. Het fenomeen kom je op allerlei manieren tegen. Zo zijn er winkeltjes die de niet zelden lelijke, ouderwetse DDR-spullen voor immer stijgende prijzen verkopen, is de 'russendisco' in Berlijn mateloos populair en hebben maar liefst vier televisiezenders succesvolle ostalgie-shows. Al deze positieve aandacht voor de DDR heeft inmiddels heftige discussies opgewekt. Wordt het allemaal niet mooier gemaakt dan het was? Was de DDR niet ook het land van de dictator Honegger en de Stasi, onder leiding van Mielke? Kan je daar wel op zo'n lichtvoetige manier mee omgaan?

De Film *Goodbye Lenin*

Met vijftien miljoen bezoekers is de film *Goodbye Lenin*, van regisseur Wolfgang Becker, één van de best bezochte films van dit jaar in Duitsland. Deze film behandelt het DDR verleden geheel in de geest van de ostalgie, op een lichtvoetige manier.

Goodbye Lenin vertelt het verhaal van een Oost-Duits gezin waarvan de vader verdwenen is en de moeder actief is bij de SED (de communistische partij van de DDR). Vlak voor de val van de Muur ziet de moeder haar 21-jarige zoon Alex deelnemen aan een demonstratie voor meer vrijheid, waarna ze flauwvalt en in een coma raakt. Als moederlief na enkele maanden uit haar coma ontwaakt, is de Muur al gevallen en is het verenigde Duitsland bijna een feit. Een arts verzekert Alex dat zijn moeder nog erg zwak is en dat ze nog weinig aankan. Alex maakt zich zorgen en realiseert zich dat zijn moeder de grote veranderingen

sinds de tijd dat ze in coma lag, waarschijnlijk niet aankan. Hij besluit haar niets te vertellen en hij brengt de flat waarin ze wonen, weer geheel in DDR-stijl. Alex' herschappen DDR krijgt het echter steeds moeilijker omdat het nieuwe, kapitalistische Duitsland steeds verder oprukt en ook vanuit de flat zichtbaar wordt. Het gaat steeds beter met zijn moeder, die al snel niet meer aan bed gekluisterd is. De film wordt hierdoor een aaneenschakeling van komische scènes waarin Alex steeds meer zijn best doet om de DDR voor zijn moeder te laten bestaan, terwijl zij er zelf steeds vaker achter dreigt te komen dat deze niet meer bestaat. De film geeft een goed beeld van de typische DDR-producten maar geeft nauwelijks een beeld van het daadwerkelijke leven in dat land. Er wordt vooral een schattig, positief beeld geschetst van de DDR. Wie iets meer van dit land weet, voelt meteen waarom critici de film aanvallen. Maar misschien is het humoristische en lichtvoetige karakter van de film en de ostalgie voor veel Duitsers wel een ideale manier om de recente geschiedenis te verwerken en te relativiseren.

De Film *Goodbye Lenin* draait vanaf 13 november in diverse filmtheaters. Vooraf zijn er twee voorpremières: Op 6 oktober in Rialto met de regisseur aanwezig en op 6 november in de Rotterdamse discotheek Ofcorzo, tijdens 'Klub Berlin'. Dit is een avond rondom de Duitse populaire cultuur, georganiseerd door het Duitslandinstituut van de UvA.

'Ze loodsen ons door hun moderne huiskamer naar de, tot museum omgebouwde garage.'

Een DDR-museum in Monnikendam

Wie denkt dat de nostalgie met de film *Goodbye Lenin* voor het eerst naar Nederland komt, heeft het mis. In Nederland zijn al een aantal individuen met een - al dan niet nostalgische - hang naar de DDR. Zo hebben we in Nederland een vereniging voor eigenaren van het DDR-autootje, de Trabant en bevindt zich in Monnikendam een heus DDR-museum.

Om bij het museum te komen moet je vanaf de bushalte een stukje lopen door een wijk waarvan niets doet denken aan de troosteloosheid van de DDR; geen flats of stinkende auto's. Wanneer we bij het adres van het museum aankomen, lijkt het wel alsof we fout zitten. We staan voor een keurig losstaand huis met een BMW voor de deur. De door ons verwachte Trabant ontbreekt. We bellen aan en worden ontvangen door Friso en Thea de Zeeuw, de enthousiaste eigenaren van het museum. Ze loodsen ons door hun moderne huiskamer naar de, tot museum omgebouwde garage.

Het museum is niet de enige in zijn soort, Duitsland zelf heeft twee van dit soort musea. Het Zeeuws museum is een uit de hand gelopen hobby die in 1985 begon, toen Friso het land voor het eerst bezocht. 'De aparte sfeer aan de andere kant van de Berlijnse muur fascineerde me meteen,' vertelt hij. 'Het was alsof je terugging in de tijd en er heerste een ironisch aandoende serieusheid.' Het verzamelen begon na de val van de muur in 1989. 'In die tijd was er enorm veel te krijgen. De eerste dingen die ik kocht waren vooral modeltreinen, petten en militaire spullen. Later kwamen er steeds andere soorten dingen bij.' Voor zijn vrouw duurde het even voordat ze zich bij de hobby van haar man aansloot. 'Met die petten en treintjes heb ik niet zoveel,' legt

ze uit. 'Maar op een gegeven moment ben ik wel begonnen met een verzameling serviezen en andere gebruiksvoorwerpen uit de DDR. En zo laat je het vrolijk uit de hand lopen. Wanneer ik vraag wat voor mensen in hemelsnaam een DDR-museum in Monnikendam bezoeken, antwoordt de Zeeuw: 'Naast geïnteresseerden, schoolklassen en groepen studenten wordt ons museum vaak bezocht door Nederlanders die in het verleden in de DDR geweest zijn. Ook hebben we regelmatig Duitsers over de vloer. De meeste daarvan zijn toevallig in Nederland, of groeiden ooit op in de DDR en wonen nu hier. Maar er zijn ook diverse journalisten uit Duitsland geweest; zo stond er ooit een artikel over ons in *Die Frankfurter Allgemeine* en komt er binnenkort ook iemand van de *Berliner Zeitung*.'

Het museum laat allerlei aspecten van de DDR zien. Via verschillende vitrines worden we langs de jeugdbeweging, oorkondes en vele gebruiksvoorwerpen, variërend van fotocamera's tot zeepverpakkingen, gevoerd. Dit geeft een mooi overzicht voor diegenen die niets of weinig van de DDR weten. Natuurlijk besteedt het museum extra aandacht aan de relatie tussen Nederland en de DDR. Zo leren we dat de Nederlandse Bauhaus-architect en meubelontwerper Mart Stam in 1950 het Instituut Voor Toegepaste Kunst van de DDR oprichtte en daarmee de grondlegger was van de typische DDR-stijl. Ook het cadeau dat Honegger tijdens zijn staatsbezoek aan Nederland in 1987 schonk aan de CPN, de zusterpartij van zijn SED staat in het museum; een bronzen beeldje van Marx. Verder vinden we ondermeer een artikel uit de SED-partijkrant *Neues Deutschland* uit de jaren tachtig. In dit artikel roemt UvA-hoogleraar Geschiedenis Bart Tromp de openheid van de SED...

Het DDR-museum in Monnikendam heeft een prachtige collectie voorwerpen en documenten. Voor iemand die zich al enigszins in de materie verdiept heeft, is de tekstuele uitleg bij vitrines soms wat karig. Hoewel het leuk en ironisch opgeschreven is, schiet deze, zeker wanneer het de relatie Nederland - DDR betreft, wat tekort. Doordat uw *Babel*-reporters alleen in het museum waren, werd dit tekort mondeling aangevuld door het echtpaar de Zeeuw. Het is de vraag of ze dat normaal ook kunnen doen, als er zo'n vijftig tot zestig bezoekers zijn. Jammer is dat het bekendste symbool van de DDR niet te vinden is in het museum; graag hadden wij een Trabant op de oprit gezien. Maar dit zijn details, voor wie niets heeft met de DDR, is het museum alleen al een bezoek waard, om te zien waar bevlogen hobbyisme toe kan leiden.

Het DDR-museum in Monnikendam houdt vier keer per jaar een open dag. Voor meer informatie: www.ddr-museum.nl